

Ese in tóta
Sambat'a.
Pretiu abon.
in Sibiu pe ann
3 fl. 40 cr., pe
1/2 ann 1 fl.
70 cr.

AMICULU SCÓLEI.

Pentru tôte
provinc. austr.
pe ann 4, pe 1/2
a. 2 fl., pentru
princ. romane
pe ann 38, pe
1/2 a. 19 piast.

Starea scolara in muntii apuseni.

Cu cata mangaiere citiremu de o parte raportulu Dlui consiliariu de instructiunea publica Dr. Vasiciu publicatu in brosiur'a a IV. a „Amic. scólei» din anul trecut, vediendu ce progresu a facutu alte tienuturi spre inaintarea si luminarea poporului nostru; cu atata durere si machnire cataremu se videmu de alta parte starea nóstra cea miserabila in privinti'a infiintari scóleloru luminátore de poporu, ma chiaru remanerea nóstra indereptu facia cu alte tienuturi póte mai lipsite de averi materiale decum e contienutulu acestu munténu.

Intru adeveru — starea nóstra scolare e demna de compatimire. In pretur'a acésta mare a Abrudului, care numera preste 48 mii locuitori romani nu este nici una (!) scóla de dómne-ajuta. Suntu cateva scolutie; insa aceste asia suntu de neglitate si fara de nici o inspectiune, catu nici merita numele de scóle. Scól'a unita din Abrudu inainte d'acésta cu vro 5 ani erá una din cele mai bune, mai regulata si mai cercetata in intrég'a pretura. Cu durere! privesce aditu totu romanulu binesimitoriu la acésta scól'a vediendu, cum acést'a e lasata se cada in ruina, ma ca se nu fie periclitatu insusi invetiatoriulu, carele 'si are si locuinti'a supt acoperementulu scólei; parelii si coperisiulu ei ii videmu proptiti cu grinzi — de unde se vede, ca aici in capital'a cestoru munti, inspectiunea scólei este lasia, éra concernent'a antistia bisericésca 'si vedesce nepasarea cea mai batátore la ochi fara de celu mai pucinu semnu de interesu pentru scóla. Fratii abrudeni aru debui se scie, ca cultivarea mineloru prelunga delaturarea cultivarei poporului nici odata va face unu pasu avantajiosu la propasirea nóstra nationale!

In tienutul Campeniului scól'a comunale din Campeni si din Bistr'a ne mai multiumesce, éra celelalte scóle de prin pregiurulu Ofenbaiei si alu Lupsiei din caus'a lipsei invetiatoriloru destoinici intru adeveru nici unu progresu ne dovedescu.

In tienutul din sus alu Campeniului si si anumitu in Vidr'a de diosu este o localitate de scóla, care de

si e sub protectiunea fiscalu, dela care si invetiatoriulu 'si tragea salariulu pana in anulu 1855 — adi e inchisa si pustiita. — Cu durere! cáta se marturisescu, ca acu, candu intrég'a romanime din muntii apuseni, patrinsa de indemnulu buneii intielegeri, se privesce pe sine cá unu singuru trupu si sufletu — acésta scóla ruinata — sta inca in midiloculu ei cá „semnulu discordiei“. Speramu insa, ca spiritulu timpului, care a reinfratitu de nou pre romani, va sterge catu se póte mai iute si acésta pata vatamatóre de interesele omenimei, si asia acésta scóla catu de curendu se va renasce.

De aci amblandu preste déluri si vali — din satu in satu — pana supt muntele Biharea nicaire vei gasi o alta scóla. Vediendute apoi in o astfelu de stare crista, unu suspinu 'ti ese din adenculu sufletului, care te silesce a te vaierá in lumea larga, ca nicaire dóra in dulcea nóstra patria e romanimea asia concentrata, cá in muntii apuseni; si chiaru nicaire in acésta tíera e starea scolastica mai amarita, mai neglitate si demna de compatimire, cá in acestu contienutu montanu. — Deci, cá se nu fimu noi muntenii judecati de lume si natiune pentru atata nepasare si lasitate, se vede a fi de neaparata trebuintia desfasurarea celui mai d'aprópe trecutu din valulu cu care fusa acoperitu, si din acesta apoi se scótemu misce extractiuni, care se ne servésca de escusa inaintea publicului nostru.

De a fostu poporu insetatu dupa inaintare, d'a fostu poporu, care se'si cunósca cea mai mare a sa trebuintia — lips'a scóleloru de educatiune —, poporulu munténu a fostu acela. Acestu poporu la apelulu d'intieiu totu d'auna a fostu resolutu, asi depune tributulu sacru pe altariulu natiunei sale; densulu totu d'auna cu cea mai mare rivna si interesu s'a staruitu din tôte puterile, cá sesi ridice asiedieminte de cultura si educatiune, sciindu bine, ca numai adeverat'a cultura ii póte dá unu avantajiu mai siguru catra unu viitoriu mai ferice, si numai chiaru acésta ii póte recompensá relele trecutulu — ma in acestu dieceni

din urma, in care si noi ne bucuram — prelunga tóte alte neplaceri — de egala indreptatire luandu de basa devis'a augustului nostru Imperatu „*viribus unitis*“, cu puteri unite se staruira d'asi pune unu fundamentu duraveru in respectulu institutiunii sale — insa indesiertu —, caci tóte propusetiunile, proiectele si afacerile in privinti'a redicarii asiediemintelor pentru institutiunea si educatiunea sa, ne aflandusi vre unu eco, ci totud'auna delaturanduse cu o nepasare a remasu diosu, — si inca cum?

In anulu 1855 comun'a Campeni proieptá, cá venitul statatoriu din esarendarea carciumaritului liberu de trei luni se 'lu menésca pentru ridicarea unoru scóle centrale.

Totu in acestu anu tóte comunele muntene unanimu facura dechiaratiune la administratiunea politica concernenta, ca densele sunt rezolate din imprumutulu datu statului a sistemisa unu fondu pentru crearea unui asiedimentu de cultura aici in mediloculu lor.

Acésta dorintia a poporului nostru munténu fusa refusata indata in acelu modu, catu capulu preturei d'atunci, inainte de intreprinderea acestui proiectu salutaru, incepú a semená negina intre judii comunali nepriceputi, fara de judecata matura si corecta — propunendule in totu tipulu, se nu urmeze consfatuirile unoru „romani esaltati“*), cari nici grige au pentru binele de obsce, ci 'si venéza interesele sale proprii, si ca ridicarea unui astfelu de institutu va cere spese mari, cari totu pe umerii poporului se voru aruncá. In astfelu de tipu depravatoriu fiindu cativa judii comunali informati de catra capulu preturei si de catra unu altu amplotiatu — candu cu initiulu anului 1856 veni timpulu, cá acésta dorintia importanta sa se puna in lucrare — din caus'a neintielegerei — decadiú.

Ce se atinge de proiectulu dinteiu alu comunitatei Campeni, acela fara de intrevenirea preturei pe lenga nisce statute facute de catra reprezentantii comunei cu violentia se staveri; cu violentia dicu, pentruca: noi

*) Este unu adeveru tristu sperimentatu de multi d'intre noi, ca de cate-ori romanulu proiecta si 'ntreprinde lucruri salutarie, tientitóre la fericea sa nationala se porecléza de „omu cu tendintie ultra-nationale“, care ar insemná apoi „periculosu“, „romanu esaltatu“ si mai cate d'aste, cá cum numai pentru romanu ar fi pecatu a fi nationalistu zelosu — prin vorbe si fapte.

Red.

precugetarem, daca va veni si aci pretur'a la midilocu, si vomu cere dela aceea lucrare pentru incuviintiarea aceleia, érase cu totu planulu nostru vomu remané diosu; deci s'a vediatu a fi cu scopu pentru acestu timpu nepartinitoriu propusului nostru alu tienea in secretu, rezervandu confirmarea lui la unu timpu mai favoriu. Indata — ce se aflá de existintia acestui fondu — care in anulu 1856 se urcá la 800 f. mon. conv. — firesce ne putendu avea inca intarirea mai inalta, i se aruncá asupra o dare de venitu de 59 f. mon. conv. si acésta din anu in anu totu asia urmá — ma, cá se se stirpese cu totulu, in anulu 1858 i se impusa platirea a 500 f. mon. conv. pentru repararea unui podu de preste Ariesiu (!!!). Comun'a fú silta se accepte acésta impunere pentru ca érá „muss“, si nici avea cui se se planga in acestu tempu fatalu, fiindu absolute oprita d'a se ingrigi pentru scopuri proprii. Cu unu cuventu tóte plansorile si dorintiele nóstre cele adeverate nu 'si aflara nici o conglasuire pana in anulu 1859, in care anu veni apoi in fruntea preturei Abrudului unu barbatu, carele semte cá noi, ne cunósce cele mai importante ale nóstre defecte — lips'a scóleloru — si numai acestu barbatu demnu de tóta stim'a si binecuventarea posteritatei, candu eram chiaru in ajunulu desperarei ne incuragiá prin energios'a sa activitate in intreprinderile nóstre. Acesta e pretorele c. r. **Leontinu Lucchi**.

Acestu barbatu indata cum se incunoscintia de dorintiele nóstre in lun'a octobre 1859, fondulu scolasticu, care pana atunci comun'a Campeni numai in putere 'lu sustienú, luandu-lu sub revisiune spre incuviintiarea lui, facú indata pasii cuveniti la autoritatile superordinate.

Fondulu acesta prelunga tóte fazele de suferintia, prin care se strecurá, numera adi 2461 fior. mon. austriaca.

Proiectulu in privinti'a acestui fondu prin rescriptulu inaltei c. r. Locotenintie din 18. octobre Nr. 7286 ex 1860 se refusá cu aceeași resolutiune: deórece comun'a Campeni nu posedé altu venitu alodialu, decatu carciumaritulu de trei luni, cu care deve sa se ajute la platirea speselor municipale, si ca comun'a Campeni prin repartitiuni 'si acopere tóte spesele sale — nu se apróba; prin urmare comun'a deve se 'si precalcule alte isvora, din care se se póta ingrigi pentru scopurile proprii ect. Óre póte se aflá unu altu isvoru mai siguru si mai corespondietoriu scopului precugetatu la o comuna, decatu venitul din carciumaritulu

de trei luni? Ne mai dîcendu altuceva, lasu se judece acésta vercine!!!

Pre lenga tôte aceste comun'a Campeni remasa nestramutavera prelenga propusulu seu, si cá acesta in totu tipulu se se efeptue, de nou a recuratu la inaltulu c. r. Governu.

Totu suslaudatulu pretore in 11. februaru si 10. martiu 1860 dorinti'a poporului munténu decadiuta in privinti'a sistemisarei unui fondu gimnasialu, de nou o intreprinsa: si anume realisá unu fondu gimnasialu, de 22 mii fr. m. a. in obligatiuni de statu, dupa care capitalu interesele din 1855 pana adi in bani gat'a suie la 5000 mii f. m. a. Proiectulu in privinti'a confirmarei acestui fondu inca in lun'a lui maiu 1860 se a subscernutu la inaltulu c. r. Governu spre sãnctionare — a carui rezultatu in totu minutulu cu sete 'lu astep-tamu.

In lun'a decembre 1860 totu acestu pretoru in cointelegere cu protopopulu tractului Joane Patitia in comun'a Ofenbaia staveri a scóla comunale, care cu ajutoriulú sateloru vecine Cióra, Muntielu, Sartosiu si Bradesci inca in primavér'a anului curinte se va cladi din materialu solidu, spre care scopu cu 1. januaru a. c. s'a si intreprinsu in aceste cinci comune prin modulu repartitiunei o colecta de 2000 f. m. a. Stipulá la aceeasi scóla unu salariu anualu pentru docente de 300 f. a.

Totu acést'a a facutu acestu barbatu energiosu si plinu de activitate in comun'a Lupsia, Vidr'a si altele — si asia speranti'a ne saita, ca dupa atatea fase de suferinte si neplaceri, vomu reusi din letargi'a trecutului ce ne apasa asia amaru.

Èta dar' stimate Domnule redactoru! starea nóstra scolara din acesti munti! Èta si causele, care ne impedevara in tôte intreprinderile nóstre filantropice! si asia 'mi inchiu articolulu cu poetulu Alesandrescu.

Adio! N'am cuvinte

Sa 'ti aratu totu ce simte

In astfelu de minaturi, machnitu sufletulu meu.

E o durere mare

Si suferinti pre care

A le simtí pociu numai, a le descri mi e greu!

Campeni, 14. februaru 1861.

G. Joannette.

Sciri scolastice.

Sibiu. Episcopulu romano-catolicu din Transilvani'a in urm'a propunerii corpului profesoralu dela

gimnasiulu c. din Clusiu a incuviintiatu si ordinaru, cá in clasele de josu ale gimnasieloru transilvane (catolico-magiare) se se propuna d'acincolo si istori'a si geografía Ungariei si Transilvaniei, si anume astu-modu, cá in prim'a clasa gimnasiala se remana predarea, geografiei universale cá si pan'acum, éra in a dóu'a clasa se se propuna geografía speciala a Ungariei si Transilvaniei, in a trei'a se se predea istori'a Ungariei pana la catastrof'a dela Moaciu si in a patr'a clasa continuarea istoriei Ungariei cum si istori'a Transilvaniei. Tôte aste reforme sunt a se pune in lucrare inca cu inceperea semestrului viitoriu.

Cá ce idei va dobandi multimea aceea de tineri romani, ce ambla la acele scóle, despre patri'a si natiunea lor, se intielege de sine, si tocma d'aceea lips'a inmultirei instituteloru de educatiune nationale devine pe dí ce merge totu mai semtita si mai neaperata. Ni se nasce insa aici de sine intrebarea, daca inca instituttele nóstre esistande facu destulu acceptarii presintelui in asta privintia? Óre supremele directiuni scolare, consistoriele romane, — óre corpurile profesorale de pela gimnasiile nóstre (Blasiu, Brasiovu, Beiusu) incep'au a se gandí si consultá asupr'a reformeloru mai salutarie si mesuriloru rechiamate de interesele culturai, de interesele nóstre nationale, — ce ar fi a se luá in gimnasiile nóstre si mai tôte alte instituttele de educatiune? Timpulu activarii este aici, si ar fi tristu, candu in tôte amu remanea totu numai noi cei de pe urma!

Cricau. S'a intreprinsu o colecta pentru ajuto-rarea juristiloru romani studietori la academi'a c. r. de drepturi din Sibiu, rezultatulu careia fu o suma frumusea de 73 f., care se si tramisa comitetului respectivu din Sibiu spre scopulu destinatu.

Pest'a. La universitatea pestana venira pe anulu acesta scolasticu 15 juni din Dalmati'a, 20 din Cracovi'a (poloni) si cativa italieni din Fiume.

Principatele romane. In responsulu, ce camer'a Romaniei a datu Mariei Sale Domnului principatelor la discursulu de tron alu aceleia, se cuprinde si pasagiulu acesta multu insemnatoriu:

„Cu acésta ocaziune suntemu datori a constata, ca un'a din trebuintiele cele mai viu semtite, cele mai imperiose ale Romaniei, este o mai buna organizatiune a educatiunei si instructiunei publice; numai intinderea culturai morale si intelectuale in diferitele stari ale societati noátre ne va dá adeverat'a pace, si marire nationala.“

Din strainatate. Cu 1. Februaru a. c. s'a pusu iu lucrare in *Rusi'a* si *Poloni'a* ucasulu acela, dupa care sunt a se instituá in tóte districtele asiedieminte pentru prepararea invetiatorilor populari. Asiediemintele aceste se organiséza dupa modelulu seminarielor invetiatoresci din Prusi'a. In adeveru o binefacere nepretiuíta acésta pentru poporul de josu, la care pan'acum nu putea a strabate in Rusi'a nici cea mai mica radia a culturai. In armat'a rusa din 30 de soldati abia unulu scie scie.

— In cantonulu *Zürich* -ului s'a pusu in activitate cu inceputulu anului curiate o nóua lege scolara, care éراس ne dele o puterósa dovéda, ca cu catu se face p'aici prin tierile nóstre mai pucínu pentru cultura, decatu airea, si decatu cum s'ar putea si s'ar cere. Noi nu trebue se perdemu din vedere nimica ce se intempla pe campulu scolasticu, fia aceea ori si unde, cá incái daca nu cunóscerea necesitatii si a fclosului culturai, baremu esemplulu se ne mai impintene cate pucínu la activitate in asta privintia. — Dupa legea mentionata invetiatorii se denumescu in cantonulu numitu definitivu, pe viétia. — Órele de invetiatura pentru clas'a cea mai de josu populara au se fia 18—20 pe septemana, pentru clas'a a dóua si a treia 21—24, si pentru celelalte clase 24—27 óre. — Feriele legiuite sunt numai de 8 septemani peste totu anulu. — Obiectele de invetiatura in scól'a populara sunt: religiunea, limb'a materna, aritmetic'a si geometri'a, sciinti'a naturala, istori'a si geografi'a patriei, cantare, caligrafia, desemnu, gimnastica si lucru de mana muiescu. — In totu anulu se da dela departamentulu cultului cate o problema de premiu pentru invetiatorii populari ai cantonului; premiulu se platesce dela statu.

Famili'a invetiatorului, dupa mórtea acestuia, mai primesce o jumetate de anu léfa ce o avuse acela; éra pana atunci noulu invetiatoriu se platesce dela statu. Invetiatorii dupa unu servitiu de 40 de ani capeta pensiuni frumóse totu dela statu etc

Materiale de instructiune.

Istori'a romana natiunala.

(Urmare.)

§. 8. Caracala, Macrinu si Eliogabalu, 211, 222.

Caracala, fetiorulu mai mare a lui Severu, carele l'a svatuitu se traésa bine cu

fratele seu **Get'a**, asia de tiranu a fostu, incatu pe **Geta** l'a ucisu pe bratiile mamei sale, si a demandatu cá 20,000 din ostasii si domesticii lui **Get'a** se se ucida.

Macrinu, prefectulu Romei, nesuferindu crudelitatile si lacomi'a lui pe bani, l'a ucisu in 217, si ostasii peurma alesera pe **Macrinu**. **Mes'a**, mósi'a lui **Eliogabalu**, face óstea prin bani si uneltiri, cá se créda, ca nepotulu seu e fiulu lui **Caracala** si óstea alege atunci pe **Eliogabalu**, carele invinge pe **Macrinu** in **Capadocia**, si 'lu omóra (218).

Eliogabalu, fiindu mai nainte preotulu dieului sórelui, incepe acú a sacrá si ómeni, si inspaimenta Rom'a cu abusuri tirane. **Eliogabalu** face pe verulu seu **Alisandru de cesare** (sociu), inse alesiuindu dupa viétia verului seu, fú ucisu de gard'a lui, carea i-a aruncatu trupulu in **Tibere**, éra statu'a i-a scos'o din Rom'a.

§. 9. Alisandru Severu, 222—235.

Severu devenindu imperatu, indata a curatitu palatiulu imperatescu si senatulu romanu de ómeni blastemati, si cu cei buni a fostu blandu, éra cu cei rei, aspru. Prin sfaturile mamei sale, **Mame'a** si a senatului de 16 membrii a domnit cu tóta laud'a; in sa fiindu aspru in disciplina militara, a datu oca siuni spre revoltari.

La Rinu se misicara germanii asupra imperatiei, si **Severu** 'i resbatù; in **Asi'a** **Artacserse**, regele persiloru a strabatutu in teritorulu romanu, dar' **Severu** i-a fugaritu si a tienutu triumfu de persi (230). **Severu** érá in **Moguntia** (in **Gali'a**) cu mam'a sa, si aci **Masiminu**, unu pastoriu din **Traci'a**, in sa prin merite inaltiatu la graduri militare, intarità ostasii, si-lu ucisera cu mam'a sa.

Severu s'a silitu, cá se mai ridice imperati'a, in sa nu avù timpu, — éra dupa mórtea lui, imperati'a cade totu mai tare, din cauza ca románii se desbinara intre sine, si prin acést'a incuragiara incursele germaniloru.

§. 10. Masiminu I. 235—238.

Masiminu celu cumplitu, imbracà porfir'a (vestmentu imperatescu) fara scirea senatului, dar mai tardiu si senatulu 'lu recunoscù.

— Erá fôrte reu, si facea in Sirmiu tiraniele cele mai crude. Mancá cate 40—60 de pundi de carne pe di.

Óstea din Afric'a alege pe doi gordiani de imperati, pe tata si fetioru, dar' Capellianu, sculandu-se asupra fetiorului lu-bate cu Maurii, si-lu omóra, peurma tatalu seu, se sugruma. — Senatulul in Rom'a, audiendu de mórtea Gordianiloru, si ingrozindu-se de Masiminu, alese de imperati pe M. Clodiu Punienu si pe D. Celiu Balbinu, éra pe Gordianu III. de cesare, si lui Balbinu 'i incredintiá resboiulu in contr'a tiranului Masiminu. Acest'a peste o luna fû ucisu de soldatii sei la asedi'a cetatii Acuilea, éra Punienu si Balbinu fura taiati in Rom'a.

§. 11. M. Antoniu Gordianu III., 238—244.

Gordianu III. erá de 16 ani, si delocu 'lu intimpiná resboiulu. Sapore I., regele persiloru, facendu multa dauna romániloru, imperatulul tramite pe Misiteiu, soerulu seu, si-lu invinge. Marcu, Juliu Filipu se lingusiesce pe lenga imperatulul, cá se-lu puna de prefectu pretoriului in loculu lui Misiteiu, si-ajungendu la acést'a, face pe imperatulul urítu inaintea tuturor, pentruca erá fómete in óste, si aducendu de cauza fineretiele imperatulul, s'a facutu si sociu in domnire, — in sa in scurtu demandá uciderea imperatulul.

§. 12. M. J. Filipu, 244—249.

Ostasii alesera pe Filipu, éra senatulul pe Marcu si Ostilianu; in sa ucigendu-se acestia mai nainte de a apucá sceprulu, fû recunoscutu si Filipu. In 247 a tienutu serbare pompósa milenaria, adica a 1000 de ani dela fundarea Romei.

Daci'a nóstra pana la Gordianu III. erá inca in propasire, éra acú incepura barbarii vecini cu incursele in patri'a stravechia, si ne adusera necasurile cele mari. Carpii séu gotii, si scitele incepura a pradá Daci'a in 248, si Filipu veni aci, 'i sili se se retraga, caci stremtorandu-i fôrte, facura pace cu imperatulul, carele se rentórse indata la Rom'a.

Dara barbarii in anulu viitoriu insocindu-se si cu boranii, urugundii incursera prin Daci'a si pradandu, trecura peste Dunare si in Mesi'a. Atunci imperatulul a tramisu

pe Mesiu Deciu in contr'a loru, si in-vingendu-i fû prochiamatul prin óstea sa de imperatu. Imperatulul grabi se bata acuma pe M. Deciu, si intelnindu-se cu acesta venindu a supra-i, remase invinsu la Veron'a (in Itali'a) si-'si perdú tronulu.

§. 13. Mesiu Deciu, 249—251.

Deciu, ajungendu imperatu, toti titulii i-a redatu senatulul, cá acest'a se-i imparta celoru binemeritati. Barbarii inundara de nou in Daci'a si Mesi'a, si plecandu asupra loru i-a batutu (251) la Foru Terebroniu (Avritu) in Mesi'a, taiandu 30,000 din ei. Barbarii promisera, ca voru redá prad'a, si se voru renturná; in sa imperatulul, vrendu cá se-i sterpésca de totu, tramise pe C. G. Trebonianu, cá se le tiena calea la Danubiu. Trebonianu, avendu scopuri ambitióse, dedú man'a pe sub ascunsu cu barbarii, éra pe imperatulul, sfatuindulu se tréca óstea peste o balta, 'a adusu in perichiu. de a peritu acolo cu Etruscu, fiulu seu, si cu multi soldati románi.

§. 14. Caiu Galu Trebonianu. 251—253.

Trebonianu, falsulu senatoru romanu, ajungendu imperatu facú o pace daunósa cu barbarii, — si ne'mplinindu elu promisiunile date, aceia inrumpsera (252) de nou in Daci'a, si pradara ce mai éra in cetati. Emiliu Emilianu erá atunci peste legiunile din Mesia, si dise ostasiloru, ca de voru bate pe goti, le va dá loru aceea, ce promise Trebonianu se platésca barbariloru. Ostasii atunci se indemnara, si batendu pe goti, in-altiara pe Emilianu de imperatu.—Trebonianu audiendu, plecá cu fiulu seu din Rom'a, cá se infranga pe noulu imperatu, in sa ambii fura ucisi in Interamnu.

§. 15. Emiliu Emilianu, 253. P. C. Valerianu, 259.

Emilianu promise senatulul, ca va scóte pe barbari si din Traci'a; dar' mai nainte de a face ceva, Publiu Corneliu Valerianu, beliducele din Galii'a, se redicá de alu doi-le imperatu; si ostasii scarbindu-se de atate batai, ucisera pe Emilianu la Spoleto in Itali'a, plecandu in contr'a lui Valerianu. Acest'a pe fiulu seu Galienu, 'lu face de

augustu, cá mai usioru se bata pe nemtii, carii 'lu incungiuurara din mai multe parti.

Barbarii pradara Daci'a, trecura peste Danubiu in Mesi'a, Traci'a si Iliricu dar' Valerianu 'i batù la Tesalonic'a (254). In Bizantiu (Tiargradu) indemnatu de Macrianu persecutà pe crestini; éra mai tardiu plecà asupr'a lui Sapore, regelui persiloru, si sfatuindulu malitiosulu Macrinu merse singuru (259) la Sapóre, cá se se impace, dar' acest'a 'lu prinde si dupa 10 ani de captivitate 'lu ucide in patime crude.

§. 16. Galienu, 259—268.

Galienu, dandu-se desmerdariloru si-a uitatu de tatulu seu, si de guberniu solidu; pentru acest'a se redicara in contra lui 30 de tirani (locotienetori in provincie) si sub titulu de „imperati“ tiranira popórele. Cei mai renumiti érá Odenatu cu Zenobi'a muierea lui in Siri'a, si Tetricu in Spani'a si Galí'a. — Pentru stramosii nostri in Daci'a érá acesta unu timpu tristu (262), deórece Gotii o pradara tórté, si peurma trecura in Mesi'a si mai departe. Si abia a fostu provincia romana, in carea se nu fia intratu barbarii.

Imperatulu, vrendu cá se mai crutie imperati'a, pe Odenatu 'lu face augustu in Palmir'a, si acest'a 'i recuprinde nesce cetati dela Sapore I., si in 268 pléca insu-si asupra tiranului Aureolu, dar' ajungendu in Mediolanu fù ucisu in 19. Martiu.

§. 17. Claudiu II., 268—270.

Claudiu II., fiulu lui Galienu, inca in viet'i'a acestuia fù denumitu de imperatu, si recunoscutu de óste si senatu. Mai antaiu resbunà mórtea tatalui seu, ucigendu pre Aureolu.

Scitele se insocíra cu erulii, peucinii si gotii, si adunandu-se (269) la Tiras (Nistru) cu 6000 de luntirii si 320,000 de ómeni, luntirira pe mare pana la Tomi, dar' fugariti trecura preste Elespontu, si incungiuurara Casandr'a si Tesalonic'a. Imperatulu plecà asupra loru, in sa barbarii audiendu venirea lui se retrasera intre muntii Pelagoniei, unde ajungendu imperatulu, románii, carii érá putieni fugira. Adunandu-se

de nou lovira asupra barbariloru pe nesciute, si incingendu o lupta crunta a taiatu 50,000 de inimici la Naisu, si altu numeru mare la stremtorile Emului (Balcanu). — Atunci incepù cium'a si fómatea intre barbari, si cadea cá muscele, si ostasii atatea muieri gotice prinsera, catu mai totu insulu ducea cate 2—3 la cetati. Imperatulu, dupace a repurtatu invingeri si pe mare, a muritu in Sirmiu. A fostu bunu imperatu, si mai nainte de mórte a recomendatu de imperatu pe beliducele Aurelianu, pe care in urma si óstea cu senatulu 'lu recunoscúra.

(Vá urmá.)

Din scóla practica. Conversatiune cu scolarii asupra gramaticiei. Verbulu.

(Urmare.) — Asiu voi se vedu, daca mai tieneti minte, ca ce este verbulu? Verbulu este unu cuventu, ce sprima aceea ce face séu suferu unu lucru. — In propusetiunea: „cocisiulu bate caii“, care lucru este activu si care suferitoriu séu patimitoru? „Cocisiulu“ e activu si „caii“ suferitori. — „Eu batu calulu“, in ce stare me afli eu aici? In stare activa. — Candu calulu ar putea se vorbésca, ce ar díce elu acum despre sine? Ar díce „eu capatu bataia“, séu cu alte vorbe „eu sunt batutu séu me batu“ (adica decatra mine). — Si ce esprima acésta? O suferire, patimire. — Care e aici subiectulu si care obiectulu? Subiectu este in propusetiunea antea „cocisiulu“ si obiectu „caii“. — In ce stare s'afli subiectulu si in ce obiectulu? Subiectulu in stare activa si obiectulu in stare suferitóre. — Cu ce cuventu v'amu spusu eu, ca numimu in gramatica starea patimitóre a unui lucru? Cu cuventulu „pasiva.“ — Voiu se intrebuintiamu d'acinainte numai cuventulu acesta. — Ce póte díce dara aici subiectulu de sine? „Eu batu“ — Si ce póte díce de sine obiectulu? Eu sum batutu séu me batu (de altulu). — Trebue deci a ne'nsemná aici, ca formá eu sum — si eu me — in singuritu, éra 'n inmultitu noi suntemu — si noi ne — sprima totdeun'a starea pasiva si d'aceea se díce forma pasiva. — Se-mi spuneti in care din propusetiunile urmatóre vine form'a pasiva si in care cea activa: eu batu; eu sum batutu; voi sunteti dusi; ei ara; calulu se mana; tu scrii; eu sum urgisitu; copilulu se batjocúra; pecurarulu mulge oile; vac'a e mulsa; scolarulu e amatu etc. — Spuneti

10 constructiuni in form'a activa, pe care se le sprimati apoi si 'n pasiva! — Intregiti ce lipsesce in constructiunile aceste: scolarulu este —, lemnele sunt —, lupulu e —, voi sunteti —, Eu sum —, porculu se — etc. — Diceti cate o constructiune in forma activa si pasiva cu verbele armat'ore: sapu, citescu, inchidu, diregu, portu, iubescu, urescu, descuiu, lovescu, impuscu etc. — Se spuneti acum in form'a pasiva propusetiunile aceste: eu stau, voi sperati, noi dormimu! — Acést'a vedeti nu se póte; pentruca nu putemu dice: eu sum statu, voi sunteti sperati, noi suntemu dormiti Deci se ve spunu aici o invetiatura:

Cá se cunóscemu felulu verbulu i avemu d'a ni-lu intipui totdeun'a intr'o propusetiune.

Vediureti, ca unele verbe se potu dice si'n form'a activa si'n pasiva; asemenea verbe sunt verbe transitive seu active; éra cele ce nu se potu dice in ambe formele, acele — sunt verbe netransitive séu neutre. — Tóte aceste numiri ve sunt acum bine cunoscute din cele precedente. — Ce felu sunt dara verbele de mai susu: stau, speru, dorinu? — Pentruce? De pe ce le cunósceti? Ce diferentia e intre verbele transitive si netransitive? Cum se mai numescu ele altu-felu? Deschideti-ve legendariulu la pagin'a — si aratati-mi tóte verbele transitive si netransitive!

Vinu a se face aici exercitii numeróse pana la deplin'a precepere a felurimei verbeloru de pan'aici.

Repetitiune. Ce este verbulu? Candu unu lucru face ceva, in ce stare dicemu ca este? Dara candu suferu ceva? Ce este subiectulu? Cumu se forméza propusetiunea? Cum se numescu lucrulu asup'ra carui este indreptata actiunea altui lucru? Cum se numescu spresiunea starii subiectului, adica ceea ce dice ceva de subiectu? In ce casu vine a stá subiectulu si in ce casu obiectulu? In ce modu aflamu felulu verbulu? Cate feluri de verbe amu invetiatu? Cum se numescu verbele, care spre deplin'a 'ntielegere a ideii ce sprimu ceru unu acusativu? Care verbe se numescu transitive si care netransitive? Depe ce putemu a le deosebí? In cate forme se póte dice ceva cu verbu? Cum se fóрма form'a pasiva?

(Vá urmá.)

Literatura.

Ni s'a impartesitu unu esemplaru din opuscululu intitulatu: „Buchetu de semtieminte nationale pe anulu

1860 dela Emericu Basiliu Stanescu, drep-turianu, din a carui venitu curatu a trei'a parte se sacrifica museului gr. cat. romanu din Blasiu“, tiparitu in Aradulu vechiu la Enricu Goldscheider, 1860 — cu aceea, cá se-lu facemu cunoscutu si onor. publicu alu »Amicului scólei“; facendu noi acésta, adaogemu, ca pretiulu numitei carticele e 40 cr. v. a., in sa ca de unde s'ar putea trage séu procurá? nu scimu.

Varietati.

* »Darmstädter Schulzeitung« se plange asupra starii actuale a nemtiloru din Ungari'a, si dice: „elementulu germanu in Ungari'a, desi in Pest'a — capital'a tierii — $\frac{2}{3}$ din locuitori sunt germani, desi sumetii unguri nu facu nici macar jumetatea locuitoriloru, si in senatulu imperialu insii o marturisira, catu au ei d'a multiumi culturei germane, — e acum cá proscrisu si se pune tóta silinti'a, de a-lu sterpi cu totulu. Scólele germane apunu din di in di; numai in o parte a scólei reale si a gimnasiulu de statu intemeiatu inainte cu doi ani, mai sta limb'a germana de instructiva*). Scólele populare se magiariséza fara esceptiune; la toti invetiatorii, carii pana la 1. octobru 1861 nu vor scí unguresce, li se va dá drumu. Ca ce vor face apoi invetiatorii si poporulu germanu de acolo, ne va arátá timpulu. Evreii se intrecu cu magiarisarea; in tóte scólele loru a introdusu limb'a magiara si chiaru si in biserica d'unu timpu incóce supera pe Jehova in idiomu magiaru, cá in diet'a cea mai deaprópe se le tiena nevatematu ordinatiunea imperatésca ce le concede cumpararea de posesiuni“.

* Din familiile domnit'ore ale Europei murira in anulu trecutu 15 membrii, dara tocma atati se si nascura, asiadara nu e nevoia. Reginti necesatoriti si juini sunt — afara de pap'a — siése.

* Populatiunea Romei se urca la 188,817 locuitori, intre care sunt 4446 evrei, 213 protestanti, 886 clerici, 2390 calugari, 1417 preoti de miru si 34 episcopi. Locuitorii cetatii in cei 10 ani din urma se sporira cu 12,247 ómeni.

* In Dalmati'a se afla intre 378,676 slavi, 14,645 locuitori de origine italiana.

*) S'a decretatu a o fugari si d'acolo.

* In Parisu s'a inventatu unu feliu de naia, care daca se restórna se ridica de sine, se reasiéza si desier'ta ap'a intrata intrens'a.

* Fiiulu celu mai mare alu imperatului rusescu a caletoritu nu de multu prin Litvani'a (Poloni'a rusesca), si in caletori'a sa a intratu chiaru si prin casele tieraniloru celoru mai de josu, unde in multe locuri a gasitu pane négra de teritie, nutrementulu tieranului de acolo. Elu a luat pane de aceea si a tramisu la tata-seu imperatulu, cá se védia, cum traiescu suditii lui. Odata s'a intemplatu se prandiésca la més'a imperatésca si guvernatorulu Litvaniei, carele — spre mare surprindere a lui — dupa ce a siediutu a aflatu dinainte-i — in locu de pane alba — pane négra de teritie din Litvani'a. I s'a splicatu apoi si caus'a.

* In Pirmasen (o cetate in Bavari'a) pela 1853 se infintiasera vr'o cinci fabrici de papuci, in care a-stadi se ocupa 3000 de mesteri si lucratori de totu felulu. Diece ateliu de dubelari, cate s'afia in cetate, nu sunt in stare a lucrá atata pele, cata se cere la fabricele acele, care producu pe anu cate 1.264.800 parechi de papuci; pretiulu de fabrica e 10 f. de duzina. Se espórta la Americ'a, Elveti'a si Belgiu si afia mare trecere. Unu lucratoriu face pe di cate 6 pana 'n 8 parechi de papuci si capata dela duzina 1 f. 12 cr. — 2 f.

* Candu Olandesii, nainte de acésta cu 250 de ani a adusu teiulu (céiulu) in Europ'a, cine ar fi pututu sci, ce articulu de comerciu insemnatu va esi acela cu timpu? In 1650 s'a consumatu in tóta Angli'a numai 8 punti de teiu, in 1856 insa s'a petrecutu totu acolo 57 milióne de punti. In Americ'a s'a importatu in 1858 teiu in pretiu de 19 milióne dolari (unu dolaru are valóre aprópe de 2 f.) In 1857 s'a adusu din Chin'a in Europ'a, Australi'a si Americ'a 172 milióne de punti, care cantitate insa de atunci incóce a crescutu din anu in anu.

* Angli'a are numai in partea ei européna 900 de milióne bucati de monete (bani de auru, argintu, arama si brónzu in cerculatiune.

* In Angli'a inceptu a intrebuintiá pentru fantani in locu de tievi de lemnu si de feru, tievi de sticla, care sunt mai priintióse sanetatii decatu cele d'anteiu.

Margaritare. Lumea e asemenea unei paduri, a carei frumsetia piere, daca este locuita de animale selbatice.

— Adeverulu este o carte, in care nimeni nu cistesce bucurosu.

— Mai curendu se ierti gresielele deaprópelui teu, decatu pe ale tale.

— Rabdarea esopera de multe ori mai multu decatu tari'a.

Avramu à Sancta Clara.

— Inceputulu virtutii este, a crede in virtute.

— Fara casatoria si viétia casana, omulu ar fi devenitu de multu animalu ferosu.

L. Jahn.

— Nu crede, ca la spatele fiacarei fapte rari, se affi totdeuna barbatu raru, séu ca prin o singura fapta rara, te-ai facutu barbátu raru; caci marimea barbatului nu sta in salturi morale.

— Poetului adeveratu ii e innascuta cunoscenti'a lumii.

— Credinti'a nu este inceputulu, ci finitul a tóta sciinti'a.

Goete.

— Precatu suferintiele tale se marescu, pe atatu s'apropie si puterea de a le purtá.

Lavater.

— In lume nimica nu e mai interesantu pentru omu, decatu éراسi omulu.

Humboldt.

— Judecat'a se desvólta la femei mai curendu decatu la barbati.

Russo.

— In tineretie Dumnedieu ne educa prin ceea ce da, in heteranetie prin ceea ce ia.

Necker Saussure.

Deslegarea problemelor din Nr. 5.

Pana a nu se spedá inca numerulu 6 alu fóiiei nóstre ne mai sosira resolverile problemelor din Nr. 5 si dela DD. Macedonu Grigoritia, invetiatoru in Candi'a Gherlei, — Isidoru Chetianu, studinte de a VI. clasa gimnasiala in Blasiu, — Josifu Radneantiu, invetiatoriu supremu in Lipova. — Ignatiu Mendoccea, invetiatoriu primariu in Cincumare. — Nicolau Moldovanu, studinte de a VII. clasa gimn. in Blasiu, — Demetriu Muresianu, docinte in Uióra; dintre cari numai D. Macedonu Grigoritia a resolvatu ambe problemele acele, éra toti ceialalti a deslegatu bine numai a 2 problema.

Respunsuri.

J. V. — Pest'a, J. T. — Rézbánya. In N-rulu celu mai deaprópe si in cele viitóre.